

KÖPRÜLÜ KÜTÜPHANESİ

İSMAİL E. ERÜNSAL

Köprülü Kütüphanesi, öncelikle Osmanlı İstanbul'unda bağımsız binası olan ilk kütüphane olmasıyla ve bundan sonra bu tarz kütüphanelerin kurulmasına öncülük etmesiyle dikkat çeker. Ayrıca, kütüphanede görevlendirilen ve başka bir işle uğraşmaması istenen personeline daha fazla ücret verilmesi de yeni bir uygulamanın başlamasını sağlar. Öte yandan, Köprülü Kütüphanesi'nin bağımsız binası olmasını, içinde yer alacağı külliye'nin kurucusu Köprülü Mehmed Paşa'nın yapmayı tasarladığı külliye'yi tamamlamadan vefatına

borçlu olma ihtimaline de işaret etmek gerekir. Köprülü Mehmed Paşa 1661 yılında öldüğünde, külliyesinin ancak medrese, hamam ve türbe bölümünü bitirebilmişti. Oğlu Fazıl Ahmed Paşa, babasının vasiyetine uyarak külliye'yi tamamlamaya çalışmış, kendisi de bir kitap meraklısı olduğundan, babasından kalan kitapları kendi kitaplarıyla birleştirmiş ve ortaya çıkan bu zengin koleksiyonu yerleştirmek için babasının türbesinin yakınındaki müstakil kütüphane binasını yaptırmıştır.

Fakat Fazıl Ahmed Paşa'nın genç yaşta ölümüyle (3 Kasım 1676) kütüphanenin kuruluş işlemleri geri kalmış ve ancak 1678'de Köprülü Kütüphanesi, Fazıl Mustafa Paşa'nın düzenlettirdiği vakıf senediyle

resmen kurulabilmiştir.

Köprülü Mehmed Paşa'nın kütüphanesine vakfettiği kitapların üzerinde, ölüm yılı olan 1661 tarihini taşıyan vakıf mührü vardır. M. Gökman, kütüphanedeki Köprülü Mehmed Paşa'nın vakf mührünü taşıyan kitapların adedinin onu geçmediğini söylemektedir. Öyle anlaşılıyor ki daha önce Bozcaada ve Safranboludaki camilerinde birer kütüphane kuran Mehmed Paşa ya İstanbul'daki kütüphanesine koyacağı kitapları henüz hazırlamamıştı ya da kitaplarının üstüne kendi vakıf mührünü vuramadan ölmüştü.

Fazıl Mustafa Paşa'nın hazırlattığı vakfiyede, bu müstakil binada sadece kütüphaneye mahsus bir personel kadrosunun teşkil edildiği görülüyor.

Köprülü Kütüphanesi

Üç hafız-ı kütüb, bir mücellid ve bir bevabdandan meydana gelen bu kadroya, devrine göre oldukça tatmin edici bir ücret ödenmektedir. Köprülü Kütüphanesi (1678) hafız-ı kütüblere verilecek ücret vakfiyede, aylık üzerinden kuruş olarak belirtilmiştir.

XVII. yüzyılın ilk yarısında kurulan kütüphanelerdeki kitap mevcudu oldukça artmıştır. Vakıf kütüphanelerinde görülen en büyük kitap artışı, Köprülü Kütüphanesi'nin kurulmasıyla (1678) gerçekleşir. Bu kütüphanenin kuruluşunda mevcut kitap sayısı 2.000'in üstünde bulunmaktaydı.

Köprülü Kütüphanesi Vakfiyesi'nde, kütüphanenin açık olduğu günler üçe çıkarılmış ve ayrıca da çalışma saatleri "güneşin doğuşundan ikindiye kadar" şeklinde tespit edilmiştir.

Bu kütüphaneye daha sonraki tarihlerde, aynı aile fertleri tarafından kitap bağışlanmaya devam edilmiştir. Köprülüzade Hafız Ahmed Paşa, 1737'de düzenlettirdiği vakfiyesiyle yaklaşık 500 kadar kitabını bu kütüphaneye vakfetmiştir. Köprülü Kütüphanesi'nin mütevellisi Köprülüler ailesinden Mehmed Âsım Bey de, 1805 tarihli vakfiyesiyle Köprülü Kütüphanesi'ne 350 kitapla yeni gelir kaynakları vakfetmişti. Mehmed Âsım Bey, vakfiyesinde belirttiğine göre, kütüphanede medrese öğrencilerinin çokça kullandıkları bazı kitapların eksik olduklarını görmüş ve bu kitaplardan satın alarak kütüphaneye koymuştur. Ayrıca ileride ihtiyaç duyulacak kitapların satın alınması için de bir miktar para ayırmıştır. Bu kütüphanenin masraf defterindeki kayıtlara göre, Temmuz 1835'te kütüphaneye bir *Hâşiye-i Fenârî* ile 1838-1839 yılında kütüphane için *Takvîm-i Vekâyi'* gazetesi satın

alınmıştır. Bu husustaki kaydın başlığı "mesârif-i gayr-ı mu'tad" olduğuna göre, kütüphane için pek kitap satın alınmamaktaydı. Dört yıllık masraf listesinde, kitap satın almayla ilgili sadece üç kayıt bulunması da bu görüşü desteklemektedir.

Köprülü Vakfiyesi'nde ödünç vermeyle ilgili olarak mütereddid bir durum devam etmektedir. Köprülü Vakfiyesi'ndeki ödünç verme ile ilgili şartların, daha önceki asırlardaki kütüphane vakfiyeleri incelendiğinde bu, "kütüphanecilik tarihimizde kitap iaresi gibi ileri bir hamle" olarak değil, belki birkaç asırdan beri yapılan bir uygulamayı bazı esaslara bağlama isteğinin ortaya konması olarak görülebilir; vakfiyede önce "taşra ihrâc itmeyüp ve itdürmeyüp" şeklinde bir yasaklama getirilmişse de, diğer kütüphanelerdeki uygulama ve muhtemelen öğrencilerin hâlâ kitap ihtiyaçlarını ödünç aldıkları kitapları istinsah ederek giderdikleri düşünülerek, kitapların dışarıya çıkarılmaması kaidesine bazı istisnalar getirilmiştir; zaruret hâlinde vakıf mütevellisinin bilgisi dâhilinde itimat edilir kimselere sağlam bir kefil veya rehin karşılığı ödünç kitap verilebilecektir. Medrese talebeleri de hafız-ı kütübden rehin veya kefil karşılığında ödünç kitap alabileceklerdir.

Zengin bir koleksiyona sahip olan Köprülü Kütüphanesi'nde, son derecede kıymetli ve nadir eserler bulunmaktadır. Devlet adamlığı yanında ilmî konularda da söz sahibi olan Fazıl Ahmed Paşa, seçkin bir koleksiyon vücuda getirmişti. Bu kütüphanedeki Arapça, Türkçe ve Farsça nadir eserlerin yanında birçok ünlü bilginin müellif hattı eserleri mevcut bulunmaktadır.

Köprülü Kütüphanesi'nin biri II. Abdülhamid devrinde diğeri de

son dönemlerde Ramazan Şeşen ve arkadaşları tarafından hazırlanmış iki katalogu mevcuttur.¹

¹ Kütüphane hakkında detaylı bilgi ve kaynaklar için bkz. İsmail E. Erünsal, "Köprülü Kütüphanesi", *DİA*, XXVI, 257-258; M. Gökman, *Kütüphanelerimizden Notlar*, İstanbul 1952, s. 33-36, 43-48; Müjgân Cunbur, "Vakfiyelere Göre Eski Türk Kütüphanelerinin Yürütümü", *TKDB*, 1962, c. 11, sy. 1-2, s. 3-4; Ramazan Şeşen, Cevat İzgi, Cemil Akpınar, *Köprülü Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu*, III c., İstanbul 1986.